ਭੂਮਿਕਾ

ਪ੍ਰੋਫ ਹਰਕੀਰਤ ਸਿੰਘ ਵਿਚ [illegible] ਦਾ ਮੁੱਖ ਮੋਢੀ ਵਿਆਕਰਣ ਸ਼ਾਸਤਰ ਦਾ ਕੀ ਸੀ । ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਆਰੰਭ [illegible] ਸਿੰਘ ਗੁਲਾਟਾ "ਬੁਰਕੀ" [illegible] ਹੋਇਆ ਸੋ ਕਿ ਇਹ ਵਿਆਕਰਣ [illegible] ਹੈ । ਭੂੰ [illegible] ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਿਚਾ [illegible] ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਵਿਚ [illegible] ਦਾ ਪਹਿਲੂ ਦੀ ਵਿਆਕਰਣਕ [illegible] ਹੋਇਆ । [illegible] ਸਿੰਘ ਤੋਂ [illegible] ਸਿੰਘ ਗੁਰਦੇਵ, ਅਮਰ ਸਿੰਘ, [illegible], ਹਰਿੰਦਰਪਾਲ ਸਿੰਘ, ਭਜਨ ਸਿੰਘ, ਕਿਰਪਾਲੀ ਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ, ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰਧਾਨੀ, [illegible] ਸਿੰਘ [illegible] ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ [illegible] ਪ੍ਰਭਾਵ ਕੀਤਾ । ਇਨ੍ਹਾਂ [illegible] ਨੇ ਪ੍ਰੋਫ ਹਰਕੀਰਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸਿੰਘ ਵਿਆਕਰਣ ਨੂੰ ਆਧਾਰ ਬਣਾ ਕੇ [illegible] ਵਿਚ [illegible] ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ । ਵਾਸਤਵ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ [illegible] ਨੇ [illegible] ਨੂੰ ਆਧਾਰ ਬਣਾ ਕੇ ਸਿੰਘ ਵਿਆਕਰਣ ਨੂੰ ਵਿਕਸਿਤ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਤੋਂ [illegible] ਆਪਣੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਜਾਣੂ ਕਰ ਕੇ ਸਿੰਘ [illegible] ਨੂੰ ਮੂਲ [illegible] ਪ੍ਰਸ਼ਨ-ਸੂਚਨਾਤੋਂ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ।

ਪ੍ਰੋਫ ਹਰਕੀਰਤ [illegible] ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਆਕਰਣ [illegible] ਮੂਲ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸਿੰਘ ਵਿਆਕਰਣ [illegible] ਕੀਤਾ [illegible] । [illegible] ਤੇ ਤਾਸਕ ਅਤੇ [illegible] ਪਾਣਿਨੀ ਦੇ ਤੇ ਪਹਿਲਾਂ ਦੇ ਸਮੇਂ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ [illegible] ਵਿਚ ਆਧਾਰ [illegible] ਕੀਤਾ ਹੈ । [illegible] ਦੇ [illegible], [illegible] ਅਤੇ [illegible] ਸਮੇਂ ਦੇ ਵਿਆਕਰਣ ਨੂੰ [illegible] ਦਾ ਆਧਾਰ [illegible] ਦੇ [illegible] ਹੋ ਹੈ ।

[illegible] ਦਾ [illegible] ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਆਕਰਣ [illegible] ਦੇ ਇਸ [illegible] ਦਾ [illegible] ਹੈ । ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਆਕਰਣ [illegible] ਸੀ 30 ਲੇਖਕ

ਨਾਵਲੀ ਸਹੂਲੀਏ ਤੋਂ ਹੀ ਅਧਿਐਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ । ਆਲੋਚਕਾਂ ਨੇ ਨਾਵਲ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਪੱਖ ਨੂੰ ਹੀ ਆਪਣੇ ਅਧਿਐਨ ਦਾ ਆਧਾਰ ਬਣਾਇਆ ਹੈ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਇਤਿਹਾਸ ਇਕ ਤੱਥ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਹੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਗੋਚਰ ਹੋਇਆ ਹੈ । ਪੰਜਾਬੀ ਇਤਿਹਾਸਕ ਨਾਵਲ ਸੰਬੰਧੀ ਕੇਵਲ ਪੰਜਾਬੀ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿਚ ਜਾਂ ਇਤਿਹਾਸਕ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਹੀ ਚਰਚਾ ਹੋਈ ਹੈ। ਡਾ.ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਕੁਲਾਰ ਦੀ ਪੁਸਤਕ <u>ਪੰਜਾਬੀ ਇਤਿਹਾਸਕ ਨਾਵਲ</u> ਵੀ ਪੰਜਾਬੀ ਨਾਵਲ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਦੀ ਇਕ ਕੜੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਹੀ ਵੇਖੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ,ਜਿਸ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਇਤਿਹਾਸਕ ਨਾਵਲ ਦਾ ਕੇਵਲ ਸਰਵੇਖਣ ਹੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ । ਇਸ ਲਈ ਪੰਜਾਬੀ ਇਤਿਹਾਸਕ ਨਾਵਲ ਦਾ ਪੂਰੀ ਸੁਹਿਰਦਤਾ ਨਾਲ ਨਾ ਤਾਂ ਨਾਵਲ ਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਤੋਂ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਤੋਂ ਅਧਿਐਨ ਹੋਇਆ ਹੈ ।

ਮੇਰੇ ਖੋਜ-ਪ੍ਰਬੰਧ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਪੂਰਨ ਸੁਚੇਤਤਾ ਨਾਲ ਹੀ ਇਤਿਹਾਸ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਪੰਜਾਬੀ ਨਾਵਲ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਹੈ । ਇਸ ਵਿਚ ਨਾਵਲ ਦੀ ਇਤਿਹਾਸਕਤਾ ਨੂੰ ਵੀ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਦਾ ਕੇਂਦਰ ਹੈ । ਇਸ ਲਈ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਆਪਣੇ ਸਰੋਤਾਂ ਨੂੰ ਜਿਥੇ ਚਰਚਾ ਦਾ ਆਧਾਰ ਬਣਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ,ਉਥੇ ਉਸ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਨਾਵਲ ਦੀ ਸਮਕਾਲੀਨਤਾ ਨੂੰ ਵੀ ਵਿਚਾਰਿਆ ਗਿਆ ਹੈ । ਸੰਖੇਪ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਨਾਵਲ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਦੀ ਸਮਕਾਲੀਨਤਾ ਅਤੇ ਨਾਵਲ ਦੇ ਰਚਨਾ ਕਾਲ ਦੀ ਸਮਕਾਲੀਨਤਾ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਬੀ ਨਾਵਲ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਨੂੰ ਉਪਰੋਕਤ ਪਹਿਲੂਆਂ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਅਧਿਐਨ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਪੰਜਾਬੀ ਇਤਿਹਾਸਕ ਨਾਵਲ ਦੇ ਨਵੇਂ ਪਰਿਪੇਖ ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ । ਇਸ ਪਰਿਪੇਖ ਸੰਬੰਧੀ ਪੰਜਾਬੀ ਨਾਵਲ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਅਜੇ ਤਕ ਹੋਇਆ ਹੀ ਨਹੀਂ ਗਿਆ । ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਅਧਿਐਨ ਵਿਚ ਨਵੇਂ ਪਰਿਪੇਖ ਰਾਹੀਂ ਪੰਜਾਬੀ ਇਤਿਹਾਸਕ ਨਾਵਲ ਦੇ ਅਣਛੋਹੇ ਪੱਖਾਂ ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਵੀ ਕੀਤਾ ਹੈ ।

ਮੈਂ ਇਸ ਸ਼ੋਧ-ਪ੍ਰਬੰਧ ਵਿਚ ਵਖ ਵਖ ਸਮਿਆਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਨਾਵਲਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਤਿਹਾਸਕਤਾ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿਚ ਰਖਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਦਿਆਂ ਹੈ ਤੇ ਇਤਿਹਾਸ ਨੂੰ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰਨ ਹਿਤ ਨਾਵਲਾਂ ਨੂੰ ਸਮੱਗਰੀ ਵਜੋਂ ਵਰਤਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸ ਕਾਰਜ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਨਾਵਲਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਗਿਆ ਸਗੋਂ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਕੁਝ ਹੀ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਸ਼ਬਦ-ਜੋੜਾਂ ਦੀ ਇਕਸਾਰਤਾ ਦੀ ਸਮੱਸਿਆ ਅਜੇ ਹੱਲ ਨਹੀਂ ਹੋਈ। ਪਰ ਮੈਂ ਇਸ ਸ਼ੋਧ-ਪ੍ਰਬੰਧ ਵਿਚ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਪਟਿਆਲਾ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਸ਼ਬਦ-ਜੋੜਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਆਧਾਰ ਬਣਾਵਾਂ।

ਅੰਤ ਵਿਚ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਭ ਵਿਦਵਾਨਾਂ, ਸਨੇਹੀਆਂ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦੀ ਹਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਸਦਕਾ ਇਹ ਸ਼ੋਧ-ਕਾਰਜ ਸੰਪੂਰਨ ਹੋ ਸਕਿਆ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਨਿਗਰਾਨ ਡਾ. ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ, ਚੇਅਰਮੈਨ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਿੱਖ ਅਧਿਐਨ ਵਿਭਾਗ, ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਅਤੇ ਡਾ. ਜ. ਪ. ਸਿੰਘ, ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਭਾਗ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ ਤੇ ਸ਼ੁਕਰਗੁਜ਼ਾਰ ਹਾਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਮੈਨੂੰ ਸਮੇਂ ਸਮੇਂ ਅਗਵਾਈ ਦੇ ਕੇ, ਇਸ ਯੋਗ ਬਣਾਇਆ।

ਸਮਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ